

A Mallorca,
Nit de les Ànimes
Encén el llum i fora por!

 Departament de Cultura, Patrimoni
i Política Lingüística
Consell de Mallorca

 Fundació Mallorca
LiteRària

 g CASA
PARE GINARD
MUSEU DE
LA PARAULA
ARXIU I MUSEU ORAL
DE MALLORCA

A Mallorca, **Nit de les Ànimes** **Encén el llum i fora por!**

Una nova campanya del Tradicionari de Mallorca

En els darrers anys, la Fundació Mallorca Literària treballa per donar difusió als continguts que Rafel Ginard va recopilar en el *Calendari Folklòric de Mallorca*, un compendi riquíssim que recull els sabers i tradicions de la nostra cultura.

A l'entorn del 1r de novembre, posam l'accent en la celebració de Tots Sants, Nit de les Ànimes i Dia dels Morts, un moment de l'any en què, pràcticament arreu del món, es reproduïxen rituals d'aproximació al misteri de la mort i de tribut als difunts.

Davant de l'auge que en la darrera dècada té a la nostra illa la celebració de la festa anglosaxona del *Halloween*, us proposam guaitar al Tradicionari de Mallorca per conèixer rituals ben establerts i no tan llunyans com els de les carabasses, la nit de bubotes i el "truco o trato".

El nostre objectiu és garantir que les tradicions d'arrel continuïn essent conegudes, però sobretot mantenir vigents alguns rituals de celebració que són plens de sentit en la societat contemporània. Creiem que els infants, joves i famílies de Mallorca mereixen conèixer i poder participar d'aquesta tradició.

Ens ajudau a compartir-la?

'El nom fa la festa'

De tots és sabut que “el nom fa la cosa”, i en el cas que ens ocupa, “el nom fa la festa”.

Tradicionalment el 1r de novembre era el conegut com el dia de Tots Sants. Els rituals col·lectius més coneguts solien limitar-se a les visites als cementiris i, en el millor dels casos, el rosari ensucrat regalat als fillols. No és estrany per això, en el context actual, que la popularitzada festa anglosaxona de *Halloween* hagi anat quallant en els costums dels joves, car des dels anys '80 fins a l'actualitat l'imaginari americà ens l'ha feta arribar com a expressió de celebració lúdica i atractiva, amb tot un engranatge comercial construït al seu voltant.

Podem afirmar, no obstant això, que des de fa cinc anys a l'illa, el terme “Nit de les Ànimes” s'ha anat consolidant, en resposta a aquesta puixant dèria de la nit de bruixes i carabasses a Mallorca. I és que, en definitiva, estam parlant d'una mateixa celebració: no debades hem de recordar que el mot 'Halloween' deriva del concepte *All Hallows Eve*, és a dir, literalment: la nit (vigília) de Tots Sants. Dit en català potser no ens sembla tan festiu?

En relació a la Nit de les Ànimes, es tracta d'una denominació tradicional que ve d'enrera, i que recuperam directament del testimoni recollit per Rafel Ginard en el *Calendari Folkloric de Mallorca*. L'assignació de data a aquesta Nit de les Ànimes és un pèl confosa, ja que mentre que Ginard s'hi refereix com la nit que va de Tots Sants (1 de novembre) a Dia dels Morts (2 de novembre), altres fonts consultades i els rituals festius que s'han anat duent a terme al llarg dels decennis, ens la situen a la nit del 31 d'octubre.

En l'àmbit popular l'atenció se centra en els rituals de la nit del 31 i d'aquesta manera hom, en termes generals, considera la Nit de les Ànimes com la vigília de Tots Sants.

Aleshores, podem establir la següent calendarització:

- Nit de les Ànimes (31 octubre)
- Tot Sants (1 novembre)
- Vigília de morts (1 novembre)
- Dia de morts (2 novembre)

Més enllà dels zombies. El sentit de la Nit de les Ànimes

La festa de Tots Sants és en calendari tradicional la festa més important de la tardor, una estació que duu implícits conceptes que la defineixen i que en determinen molts rituals i costums que en són propis: temps de reflexió, de recolliment, de reinicis, de projeccions al futur, de fer rebost i de pensar en l'esdevenir i en la temporalitat del nostre pas per la vida.

No és casual que s'assignin aquests trets a la tardor: i és que a partir del primer de novembre el fred ja es fa notar de bon de veres, i el període de foscor es fa més llarg; per tant, és evident que la climatologia influeix en que siguin unes dates de recordança, melangia, enyor i, fins i tot, màgia.

És un fet constatat que des de temps remots i en cultures distants es coincideix a celebrar, en aquest mateix moment del cicle anual, festes dedicades al record dels difunts. Els orígens comuns d'aquestes celebracions es troben en el *Samhain* celta, data en què se celebrava l'inici de l'any nou. Els dies del *Samhain* inauguraven el període d'obscuritat, un moment propici a l'encontre amb el més enllà, ja que es creia que en aquestes dates la frontera entre els vius i els morts s'obria i les ànimes dels difunts tornaven a la Terra. La celebració consistia en fogueres, sacrificis, realització de profecies, fresses i aquelarres.

A principis del segle VII el papa Bonifaci IV va cristianitzar la celebració i designà el primer de novembre com el dia de Tots Sants (*All Hallows*, en anglès) i la nit de *Samhain* va passar a anomenar-se nit de Tots Sants o Nit de les Ànimes (en anglès *All Hallows Eve*, terme substituït paulatinament per la contracció *Halloween*, actualment ben popularitzada).

Culturalment i tradicionalment, la data del primer de novembre ha estat considerada com l'inici autèntic de l'hivern: el fred arrela, estrenam roba d'abric, manta al llit i una gastronomia més consistent i calòrica, així com les vetlades a l'entorn de la foganya. S'iniciava així el canvi de cicle, 40 dies després de l'equinocci de tardor.

Rituals i propostes per fer

En aquest dossier recollim a mode de recopilació i proposta un seguit de rituals que caracteritzen i donen sentit a la celebració de la Nit de les Ànimes. El propòsit d'aquest recull és servir de guia per poder donar continuïtat a aquesta celebració de manera coherent amb el sentit propi i adient a l'esperit i les dinàmiques culturals contemporànies.

La campanya **A Mallorca, Nit de les Ànimes. Encén el llum i fora por!** es proposa difondre aquests continguts i propostes d'activitats per poder celebrar la Nit de les Ànimes d'aquest any de manera individual o en petits grups de convivència. Apellem a la implicació dels diferents agents socials, culturals i de gestió municipal per fer arribar la proposta a tots els ciutadans de Mallorca.

1. Guaitar la mort. Mirar-la de cara

La Nit de les Ànimes i Tots Sants és una festa de celebració de la mort, de guaitar-la. És un enfrontament cara a cara amb ella, i també amb la nostra por i actitud envers a ella. Celebrem la mort per poder celebrar la vida, n'hem de ser-ne conscients per valorar la fugacitat i el temps finit de la nostra existència.

Antigament la mort era un fenomen concebut amb naturalitat, que era visible i compartit de manera ben normalitzada: la gent gran moria a ca seva envoltada dels seus, inclosos els més petits de la casa. La gent naixia, vivia i moria, ben igual que el cicle natural de les plantes i els animals, tan proper i viscut en les societats antigues. El que realment era temut de la mort era la defunció sobtada, la que s'allunya del cicle natural vital o la que era violenta: les morts d'infants o joves, les morts per accident, els mals dolents, les epidèmies... I fins i tot en aquestes ocasions es generaven rituals o elements de tribut que permetien donar-los sentit i conhort, com són els balls de vetlatori o les cançons dels albat, posant l'accent en la bellesa d'aquella vida viscuda en comptes del trauma de la seva finalització.

La societat actual té una concepció de la mort molt diferent, i fins i tot, ha canviat la forma de morir. Actualment es mor majoritàriament en l'hospital i no a la casa familiar. La mort natural és amagada, dissimulada i invisibilitzada. En canvi, la mort violenta, la causada en guerres o accidents té més presència en la societat a través dels mitjans de comunicació i de la ficció ociosa. Amb aquests paràmetres, la mort ha esdevingut un fet catastròfic i terrible, en contrast amb l'acceptació natural que es troba implícita en les pràctiques tradicionals i les creences populars.

“Sonaven les campanes durant tota la nit perquè els difunts que no havien assolit encara la pau en trobessin el camí.”

1. Guaitar la mort. Mirar-la de cara

Proposta d'activitats DE VISITA AL CEMENTERI

Tradicionalment la visita al cementiri era molt més que fer l'ofrena als propis difunts, i constituïa una ocasió per treballar la relació de la vida amb la mort de manera serena i conciliadora. Aquest dia, al cementiri també s'hi anava a passejar, a avesar-se de trobar-s'hi i a reflexionar. Per descomptat, era el moment de netejar les tombes i els panteons familiars; agranar la fullaraca que de vegades queda acumulada sobre les làpides, refrescar els gerros amb noves flors o renovar els cossiols amb crisantems: el fet que siguin dates propícies a aquestes tasques també té a veure amb la concepció de canvi de cicle, de començar de bell nou, d'endregar-ho tot per preparar-nos per a la nova estació hivernenca. També hi havia la idea que complir amb els rituals funeraris era necessari per tal d'assegurar el descans dels morts per a que no pertorbassin als vius.

Per tot això, la visita al cementiri, la ciutat dels difunts, en aquestes dates en què és guarnida i ben arreglada, resulta una molt bona opció. Visualitzar aquest indret com un espai de repòs d'aquells que ja han traspasat i d'amor dels qui queden i els enyoren.

1. Guaitar la mort. Mirar-la de cara

Proposta d'activitats

RECORDAR HISTÒRIES DE VIDA I MORT

Guaitar la mort també significa acceptar-la com a part de la vida, una etapa natural en la trajectòria de totes les persones. Recordar les històries de dol és recordar també històries de vida que conformen el nostre univers personal, però també la microhistòria protagonitzada per cada un de nosaltres. Les vetlades a resguard del fred, són propícies per a les contarelles i les narracions. Parlar d'històries passades d'avantpassats, no és sols recordar-los sinó, a més, contribuir a ser baula de la transmissió oral de sabers i costums antics, i de posar en valor l'oralitat de la nostra cultura.

1. Guaitar la mort. Mirar-la de cara

Proposta d'activitats

A LA CUINA FEIM... PANETS DE MORT!

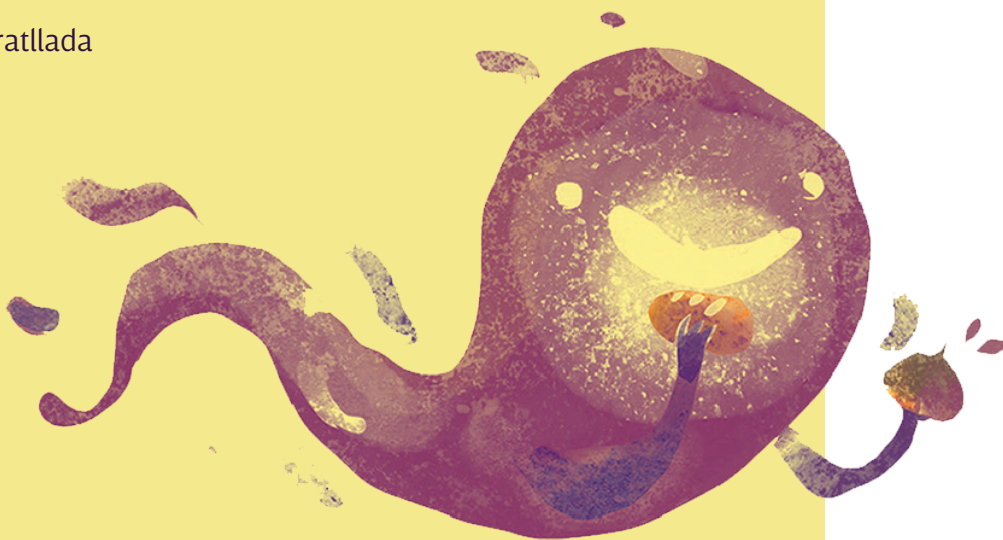
En aquesta diada els padrins i padrines joves compraven als seus fillols i filloles un rosari que bé podia ser compost de massapà, fruites confitades i seques o bé, de panets de mort elaborats amb pasta reial de la qual hi ha diferents receptes, però la base sempre és l'ametlla. Els panets de mort són una elaboració lligada al dia de Tots Sants i per tant, als rituals de culte als morts que tenen lloc a diferents parts del món. La característica d'aquests panets és que tenien forma de mortalla, en al·lusió a allò que representaven simbòlicament.

Ingredients

- 500 g de farina d'ametlla crua
- Canyella
- La pell d'una llimona madura ratllada
- El cor d'un moniato bullit
- 200 g de sucre molt

Elaboració

Mesclam tots els ingredients i formam una bolla de massa ferma que deixam reposar durant 1 hora. Després formam tantes bolletes com panets de mort vulguem fer i els donam forma de mortalla o d'animals.

2. Fora por: bubotes i catarsi

La celebració de la Nit de les Ànimes també propiciava en alguns indrets de Catalunya processons carnavalesques semblants a les originàries del *Halloween* anglosaxó, amb representacions dels esperits que la tradició popular ha creat al llarg del temps: fantasmes, ànimes en pena i altres éssers.

A Mallorca, en canvi, no hi ha documentades aquestes desfilades. Ben al contrari: sí que existia la tradició de fer bubotes durant la tardor i l'hivern (aparicions fantasmagòriques de joves embolicats amb llençols, que sortien de nit pels carrers, a fi d'espantar algú), però justament hom creia sacríleg fer les bubotes en la nit de les Ànimes i Tots Sants.

D'altra banda les carabasses, que en són element tan característic de les celebracions anglosaxones, ho són ben igual de la Nit de les Ànimes tradicional mallorquina. Es retallaven i decoraven, fent-los talls a mode d'ulls i boca, i s'usaven com a fanals que en la nit, amb espelmes a l'interior i col·locats darrera dels vidres de les cases, feien por a la gent que passava pel carrer. La polpa era estotjada i aprofitada per fer-ne confitura de cabell d'àngel.

L'humor, les fresses i allò lúdic, ens serveixen per foragitar la por: a través de les fresses i les bubotes encarnam la part més tèrbola i terrorífica de la mort com a realitat que ens atanya a tots, i s'esdevé un procés de catarsi que ens permet plantar-hi cara. També així ens purifiquem a nivell emocional, corporal, mental i espiritual. Ens vestim de la nostra pròpia por amb l'objectiu d'arruixar-la.

D'altra banda, malgrat que la Nit de les Ànimes no es caracteritzi tradicionalment a Mallorca per les fresses, sí que hi havia aquest esperit de fer certa gresca: per exemple, a les possessions d'olivar, tots els jornalers el dia de Tots Sants de bon matí compareixien a la possessió arribats del poble d'on havien partit a mitja nit tocant corns i picarols i cantant. A Artà era costum fer befa del porqueret, al qual les fadrines d'una possessió l'enviaven a la de veïnat a cercar el ribell per poder fer els bunyols. Allà ja l'esperaven amb un covo ben tapat amb robes i li deien que no el podia destapar perquè era molt delicat. El porqueret arribava a les cases de tornada ben cansat perquè

el ribell anava ple de pedres i objectes feixucs, i per això era la burla de tots. *“Llavors les madones i tots els de la possessió s'esclataven de riure. Vaja bunyolada”*

2. Fora por: bubotes i catarsi

Proposta d'activitats FER L'ACAPTE

Sabem que el que més agrada als infants i adolescents del *Halloween* anglosaxó és disfressar-se i sortir a fer el passeig per recollir llepolies de casa en casa. És bo que aprofitem aquesta circumstància per treballar els conceptes que donen sentit a la Nit de les ànimes. Les fresses i les llepolies ens ajuden a foragitar la por i a apropar el significat de la mort als més menuts. Vos proposam que entre tots intentem que aquesta acapte trobi l'arrelament adequat al nostre territori, perquè pugui tenir sentit en el context ritual ja descrit. Us donam 3 pautes:

- Del *Halloween* passam a la Nit de les Ànimes.** Canviar el nom en anglès, tan estès ja, no és tasca fàcil, però podem aprofitar la inèrcia que des de fa una anys ha agafat el nom de Nit de les Ànimes. Potenciem-ho entre tots!
- De les fresses de vampirs i zombis podem passar a les fresses de bubotes,** comte Mal, bruixa Joana... la por no ha de tenir aspecte Hollywood ni de *disney channel*, i podem ser creatius per a treballar aquest procés catàrtic mentre preparam amb l'allotea unes bones disfresses casolanes.
- Si anam de casa en casa a fer l'acapte, tocam a la porta, ens obren i, què deim....?**

Sabem què és això del "truco o trato"? En realitat és la traducció del "trick or treat", una fórmula per mitjà de la qual els infants que visiten les cases en reclamen llepolies a mode de tracte (*treat*) amb l'amenaça que, si no els en donen, els visitants tenen dret aquest vespre a fer qualche polissonada a la casa (*trick*). Si traslladam aquesta actitud en l'acapte, podem usar alternatives en català com el "paga o plora", però també d'altres de més antigues: "Mà morta, mà morta... pica a la porta!" o "Que hi ha res per les ànimes?", al que es respon negativament "—Ni pels cossos!" o "—Mai et caigui el cul a trossos".

2. Fora por: bubotes i catarsi

Proposta d'activitats

A LA CUINA FEIM... ROSARIS AMB LLEPOLIES

El rosari ensucrat de Tots Sants està relacionat amb el "penjoll" que uns dies abans, per les Verges, solien elaborar els infants, fent ronda de casa en casa amb senalles per recollir dolços, bunyols, confits, fruits i altres llepolies que els donaven a canvi de danses i cants.

Les llepolies recollides actualment poc tenen a veure amb les que eren abans, però també són ben bones per a fer-nos els nostres propis rosaris.

És ben senzill! Necessitam:

- Corda
- Agulla gruixada
- I tantes llepolies com volguem

Amb corda anau enfilant les llepolies, bombons, panellets... Els podeu recobrir amb paper de celofana de diferents colors perquè quedi ben vistós. No oblideu que just al mig del rosari hi heu de posar la patena, que pot ser una moneda de xocolata, una galeta o qualsevol altra llepolia rodona que vos agradi.

3. Encendre el llum per guiar el retorn

Segons la tradició, la Nit de les Ànimes era la nit en què les ànimes tornaven a llurs cases a visitar els vius, i per això era habitual deixar-los llums encesos i petits presents. Era costum encendre espelmes i altres llums de flama, sovint a l'interior de cànirs i fruits del temps, com les carabasses, que s'acostumaven a decorar i que es col·locaven a la porta de la casa, a les habitacions o a la cuina perquè les animetes trobessin el camí. També s'encenia el foc de la llar perquè s'escalfassin, s'obrien les portes, es posava un plat més a taula parada pel difunt, i fins i tot es deixava un llit preparat i calent per si volia colgar-se, amb el cobertor obert. Era usual tenir la precaució de llevar els objectes dels racons, a fi de permetre a les ànimes que s'hi poguessin posar.

Cal destacar el conegut joc de les animetes, consistent en anar amagant per la casa panellets o castanyes -que en el marc del joc són regals deixats per les ànimes dels morts que aquell dia tornen- per tal que els infants les trobin a l'endemà, com a prova de la visita dels difunts, i en gaudeixin.

A Mallorca, eren més habituals bunyols o aglans, en comptes de castanyes. En alguns pobles, els infants en posaven a cada graó de l'escala de la casa o pels racons, i d'altres resaven un parenostre en menjar-se-les perquè, a la nit, els morts no se'ls enduguessin.

A pobles com Sant Joan està documentat el costum d'amagar en un forat de la paret les dents de llet caigudes dels infants, ja que es deia que temps després, en ésser morts, tornarien a la seva llar la nit de Tots Sants per a cercar-les. En aquests dies els infants també són obsequiats amb llepolies tals com rosaris, panellets, bunyols, castanyes o aglans i fruita confitada.

3. Encendre el llum per guiar el retorn

Proposta d'activitats **FEIM FANALETES**

Antigament els fanalets es feien aprofitant els fruits de temporada. El costum de fer fanalets començava a finals d'agost, i s'aprofitaven síndries i melons. A la tardor era més apropiat emprar les carabasses i els melons d'estotjar. Trobareu infinites possibilitats de donar personalitat a les carabasses, naps i melons. Cal separar el capcucurull i buidar-los amb cura. Llavors, fer-los talls a mode d'ulls i boca.

També podem aprofitar allò que ens sobra per a fer el fanalet, i com que majoritàriament avui en dia el menjar l'hem de comprar, per ventura seria bo en comptes de fer els fanalets amb fruits, fer-los en material reutilitzats o reciclats: recipients de plàstic xapats per a la meitat; pots de vidre; paper... Hi podem aferrar papers de diferents textures i colors, perforats segons el gust, adherits amb cola blanca. Cal tenir esment que siguin materials que deixin traspasar o filtrar la llum.

En acabar, hi penjau una cordeta, enceneu l'espelma de dintre i ja teniu a punt el fanal!

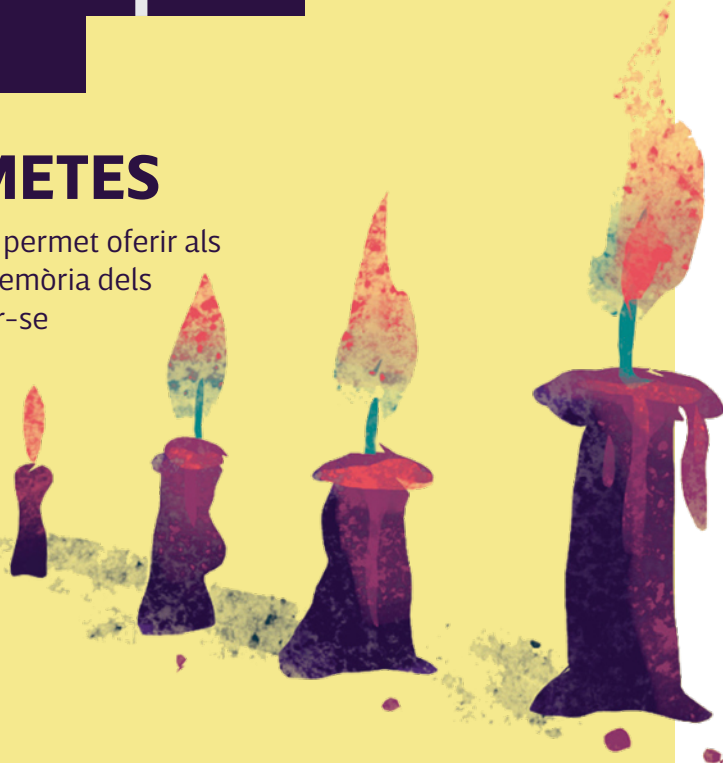
3. Encendre el llum per guiar el retorn

Proposta d'activitats

EL JOC DE LES ANIMETES

La celebració de la Nit de les Ànimes ens permet oferir als infants dinàmiques per participar de la memòria dels éssers estimats que han mort i aproximar-se al misteri de la mort de manera afectiva. Escenificar el desig de rebre la visita de les ànimes aquella nit no és res macabre, sinó que es pot viure en família de manera il·lusionant, de la mateixa manera que es fomenta l'esperit dels Reis d'Orient o la rata de les dents –elements misteriosos que generen inquietud i alhora desig als menuts.

Per altra banda, us proposam el Joc de les Animes. Engrescau els infants a col·locar espelmes per marcar el camí cap a la casa: a les escales, devora les finestres. Poden ser ciris dins dels fanals de carabassa prèviament preparats. I ajudau-los a escampar castanyes o aglans per diferents indrets de la casa. A l'endemà al matí, les ànimes que els hagin visitat hauran deixat panellets i altres dolços en agraïment.

3. Encendre el llum per guiar el retorn

Proposta d'activitats

A LA CUINA FEIM... PANELLETS

Panellets

La menjua que actualment s'associa a la celebració de Tots Sants a Mallorca i a bona part de Catalunya són els panellets: petites elaboracions fetes a base de massapà i decorades amb pinyons o ametlles. Avui dia, se n'elaboren a moltes cases, escoles i forns, amb variacions infinites: amb cacau, aromes de cafè, vainilla o maduixa, recoberts de coco, etc. Els panellets, tanmateix, són una elaboració relativament recent, de finals del XIX o principis del XX.

Ingredients

- 250 gr de farina d'ametlla
- 175 gr de sucre blanc
- 1 patata mitjana bullida i sense pell
- Ratlladura de pell de llimona

Elaboració

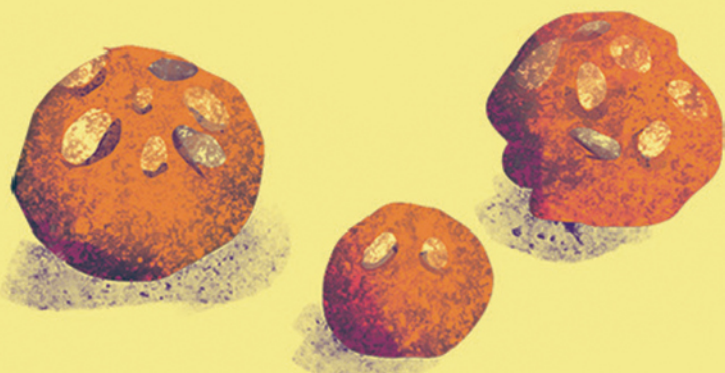
Bullir la patata. Pelar-la i aixafar-la bé amb una forquilla. Deixar refredar completament.

Barrejar en un bol la farina d'ametlla, el sucre i la pell de llimona.

Afegir-hi la patata per poder començar a fer la massa.

Seguir pastant la massa fins que quedi tota homogènia i es pugui fer una bola. La massa queda una mica enganxosa però no s'enganxa a les mans com al principi de treballar-la.

Un cop feta la massa deixar-la reposar 24 hores, ben tapada perquè no s'assequi. Mentre prepareu els panellets enceneu el forn a 180º.

4. Una nit màgica per retrobar-nos

Aquest és el moment de l'any en el que col·lectivament recordam als nostres difunts, als éssers estimats que ens han deixat i els honoram. És la nit per retrobar-nos els vius i els morts i per dar-nos permís per a l'enyor i el dol.

Per honorar i recordar els difunt s'encenien espelmes i es feien altars en memòria seva.

4. Una nit màgica per retrobar-nos

Proposta d'activitats

PASSEJADA PEL BOSC TARDORAL

Podem fer una sortida al bosc per recollir fulles i fruits per fer l'ofrena a l'altar. També podem cercar bolets pensant el soparet que prepararem. La tardor convida a les passejades per la garriga i recollir allò que la natura ens regala: aglans, arboces, bolets...

4. Una nit màgica per retrobar-nos

Proposta d'activitats **ALTAR DE MEMÒRIA**

Si tenim familiars difunts a qui vulguem retre homenatge els podem preparar altars d'ofrena amb fotografies seves, espelmes, flors i altres elements relacionats amb els difunts (menjar preferit, colors, objectes personals...). Serà una bona ocasió per recordar fets i maneres de fer d'aquell familiar o amic a qui enyoram, i compartir-los amb els menuts de la casa. Aquest altar és, més enllà d'una escenificació, un mitjà per fer perviure (i reviure) la memòria.

4. Una nit màgica per retrobar-nos

Proposta d'activitats

A LA CUINA FEIM... UN SOPAR DE TARDOR

Per què no preparam un bon sopar tardoral i ens hi reunim els que hi som per celebrar la memòria dels que avui ens "visiten". Els honoram i feim presents amb alegria. El plat principal poden ser **unes delicioses sopes de bolets i verdures**.

Ingredients

- Alls
- Ametlles torrades
- Bledes
- Bolets variats
- Carxofes
- Ceba
- Colflori
- Espinacs
- Julivert
- Llimona
- Porro
- Tem
- Tomàtiga de ramellet
- Ruda
- Sopes de pa moreno
- Oli d'oliva
- Pebre bo
- Sal
- Pebre bo
- Tap de quartí

Elaboració

Netejam tots els bolets i les verdures. Tallam uns i altres en bocins. Separam les parts menys nobles, com per exemple els peus dels bolets i els troncs de les verdures i amb ells fem un brou.

Dins una greixonera començam per enrossir els alls amb un raig d'oli. Després hi afegim ceba i porro tallats a la juliana. Quan tot sigui ben melós, hi afegim la tomàtiga de ramellet ratllada i una cullerada de tap de quartí. Quan el sofregit estigui confitat, el cobrim amb el brou de verdures. Hi anam afegint les verdures i els bolets tenint en compte el temps de cocció de cada un. La verdura ha de quedar grenyal.

Fem una picada amb un all, una mica de julivert, un poc de ruda, un brinet de tem i una grapada d'ametlles torrades. L'afegim a la greixonera.

Escaldam les sopes alternant capes de pa, un raig d'oli i unes gotes de suc de llimona amb capes de verdura i el seu brou de cocció.

De postres farem una **greixonera de moniato**

Ingredients

- Canyella
- Biscuit (opcional)
- 1 tassó de llet (opcional)
- Llimona
- 1,5 kg de moniatos vermells
- 6 ous
- Saïm
- 400 g de sucre (325 g per a la mescla i 75 g per als acabats de la recepta)
- Sucre en pols

Elaboració

Coem els moniatos amb pell al forn a 180 graus fins que siguin ben tous. Un cop cuits, els deixam refredar durant 15 minuts. Passat aquest temps, els pelam i en passam la popa pel passapuré.

Dins un bol posam els ous sencers, el sucre, la ratlladura de la pell d'una llimona i un polsim de canyella. Batem els ingredients fins que la barreja sigui homogènia. Després afegim la popa del moniato i ho mesclam tot molt bé. La llet i el biscuit són dos components opcionals que poden aportar, respectivament, fluïdesa o densitat al conjunt.

Untam una greixonera amb saïm i sucre, hi posam la barreja i ho coem al forn a foc suau, uns 155 graus, fins que l'elaboració sigui eixuta. Deixam refredar i servim l'elaboració empolsada de sucre (millor en pols) i canyella.

5. Clima de por i tenebres

Les vetllades d'aquests dies són el context ideal per a les històries de por: fosc i fred al carrer, llum de foganya i calor a l'interior. És el moment per a les rondalles, els contes, les llegendes i les històries misterioses.

Sabíeu que a Mallorca, la Nit del dia dels Morts, el rei en Jaume surt de la Seu muntat a cavall i volta l'illa al llarg de la nit? No trobau que és el començament ideal per tremolar de por?

5. Clima de por i tenebres

Proposta d'activitats

LECTURES TERRORÍFIQUES

Trobareu moltes narracions de por i misteri que són ideals per ser compartides fent rotallana.

Els relats de les rondalles mallorquines són molt apropiats per als més menuts de la casa. En són exemples les rondalles d'“En Pere poca-por”, “El llum de la terra”, “Sa por de Mancor”, “Sa cusseta negra i es moix negre”. Totes elles serien relats de l'Aplec de rondalles mallorquines d'en Jordi d'es Recó molt adequats per acostar la temàtica de la por per als infants.

Per als adolescents vos feim aquestes propostes literàries que de ben segur els deixaran ben tremolencs:

- *La mà dissecada*, de Guy de Maupassant (a partir de 14 anys);
- *Una criatura de costums fixos*, de Ambrose Bierce (a partir de 12 anys);
- *Sleepy Holow: la llegenda de la Fondalada*, de Washington Irving (a partir de 13 anys);
- *A la carretera de Brighton*, de Richard Middleton (a partir de 13 anys);
- *Sredni Vashtar*, d'Hector Hugh Munro “Saki” (a partir de 14 anys);
- *Marbre de talla humana*, d'Edith Nesbi (a partir de 12 anys);
- *Ànimes d'un altre món*, de Raimon Casellas (a partir de 12 anys);
- *Dràcula*, de Bram Stoker (a partir de 14 anys).

5.Clima de por i tenebres

Proposta d'activitats

A LA CUINA FEIM... BUNYOLS

Els bunyols són una de les elaboracions pròpies de la tardor. Els campaners que tocaven a mort les campanes de les esglésies, al llarg tota la nit de difunts, eren obsequiats amb un plat de bunyols banyats amb arrop de condony o raïm i mel de garrover. No se'ns acudeix cap altre dolç més bo per acompanyar una sessió de contes de terror.

Ingredients

- 1 tassó d'aigua del bull del moniato i la patata
- 250 g de farina fluixa
- 50 g de llevat fresc
- ½ kg de moniato i patata bullits i fets pasta
- Oli d'oliva
- 2 vermells d'ou
- 1 ou sencer

Elaboració

Mesclam tots els ingredients i deixam tovar la mescla en un lloc arrecerat fins que dobli el seu volum. Posam una paella amb oli i esperam que prengui el bull. Per fregir-los agafam una bolleta de pasta i, amb els dits lleugerament banyats, li fem un forat mentre l'abocam a la paella. Els servim tebis, ben ensucrats o mullats amb mel natural de qualitat superior..

6. Mirant el món: la mort que és de tots

Les celebracions de la Nit de les Ànimes adopten noms i rituals diferents a molts indrets del món, però en definitiva es tracta de diverses maneres de formular un mateix context d'aproximació a la realitat de la mort que és inexorable per a tots els humans. Algunes d'aquesta pràctiques –el *Halloween* anglosaxó, la *Noche de Muertos* mexicana– ens són ja ben familiars, ja que la globalització i la comunicació de masses actuals ens han permès conèixer-les bé i fins i tot adoptar-les a nivell local.

Us convidam a repassar alguns d'aquests rituals i comprendre'n el sentit profund a fi de poder-los donar continuïtat, si és el que voleu:

· Carabasses terrorífiques

El costum de buidar carabasses a l'àmbit anglosaxó ve probablement del folklore irlandès: el "*Jack or Lantern*". La llegenda conta que un home anomenat Jack va enganyar el dimoni, el va tancar en un arbre i va dibuixar una creu al tronc.

Després va fer un tracte amb ell: si prometia no tentar-lo més, el deixaria sortir. Un cop Jack morí, se li va denegar l'entrada tant al cel per haver fet tractes amb el dimoni, com a l'infern per haver-lo enganyat. Així, Jack, rebé del dimoni, una espelma dins d'un nap per guiar-lo en la foscor. Els irlandesos utilitzaven naps com a "*Jack's lanterns*" originàriament, però quan els immigrants van arribar a Amèrica, van trobar que les carabasses eren més atractives i fàcils de buidar, de forma que aquestes, a poc a poc, acabaren per substituir els naps.

· Res de bubotes: zombies i vampirs

Al món anglosaxó es celebra la diada de *Halloween*, festa que parteix dels mateixos orígens que el Tots Sants europeu i amb la qual comparteix molts dels costums, com per exemple, les històries de por, les fogueres, la imatgeria d'éssers del més enllà, la decoració de carabasses i altres fruits, l'acapte de llepolies... Avui en dia es considera que Halloween és una festa nordamericana que s'ha introduït a Europa per la influència de la cultura popular i els mass media americans. No obstant, hem de tenir en compte que es tracta de la mateixa festa de Tots Sants originària del món celta i que fou importada

pels immigrants irlandesos a mitjans del segle XIX als Estats Units i el Canadà. La festa anà adquirint una progressiva popularitat a partir de 1921 i veié un procés d'internacionalització a partir dels anys 80 gràcies al cinema i a la televisió. Per tant, podríem dir que es tracta d'una festa d'anada i tornada entre els dos continents.

• **Calaveritas mexicanes i sopars opípars**

A tota la Llatinoamèrica d'influència hispànica, la festa és especialment intensa i és anomenada *Día de Todos los Santos*. A Mèxic la celebració és massiva, amb vigílies en cementeris i espectaculars ofrenes de flors i aliments a les tombes dels difunts. El "*Día de Muertos*" mexicà és una celebració que honora els ancestres i que remunta en els seus orígens a l'època dels indígenes de Mesoamèrica, tals com els Aztecas, Mayas, Purepechas, Nahues i Totonacas. La celebració està marcada pel caràcter alegre i per la tònica d'honorar les vides dels difunts.

• **Nit de bruixes i akelarres**

La celebració de la Nit de les Ànimes també propiciava en alguns indrets de Catalunya processons carnavalesques semblants a les originàries del *Halloween* anglosaxó, amb representacions dels esperits que la tradició popular ha creat al llarg del temps: fantasmes, ànimes en pena i altres éssers. A pobles de La Cerdanya hi ha personatges específics d'aquesta nit: en Rosegacebes, la Nit, en Papassa.... També era la nit de la sortida de bruixes i la celebració d'akelarres.

• **Fanalets i espelmes a Àsia**

A Àsia se celebren moltes festes populars en honor als avantpassats morts. Són característiques les visites als cementeris amb ofrenes i crema d'encens a la Xina. A Nepal se celebra el *Sa-paru* una festa en honor dels difunts que acaba convertint-se en un carnestoltes. Al Japó, a l'estiu se celebra l'*Obon* on és costum encendre espelmes i deixar-les anar en rius i llacs.

A Mallorca,
Nit de les Ànimes
Encén el llum i fora por!

 Departament de Cultura, Patrimoni
i Política Lingüística
Consell de Mallorca

 Fundació Mallorca
LiteRària

 g CASA
PARE GINARD
MUSEU DE
LA PARAULA
ARXIU I MUSEU ORAL
DE MALLORCA